

**PENGENALAN UNDANG-UNDANG INGGERIS DI NEGERI SEMBILAN
1895 – 1950**

**THE INTRODUCTION OF ENGLISH LAW IN NEGERI SEMBILAN
1895 - 1950**

**Azlizan Mat Enh
Nurul Fatimah Yusoff
Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM)**

Abstrak

Artikel ini membincangkan pengenalan undang-undang Inggeris dan campur tangan British dalam hal ehwal pentadbiran undang-undang Islam Negeri Sembilan antara tahun 1895 hingga 1950. Sebelum kedatangan British, masyarakat adat di Negeri Sembilan mengamalkan undang-undang Islam bersama hukum adat yang berunsurkan syarak sejak abad ke-18. Namun begitu, perluasan kuasa British ke Negeri Sembilan membawa campur tangan besar terhadap adat resam dan hal ehwal agama Islam. Akhir abad ke-19, kebanyakan hukum adat yang bercampur aduk dengan undang-undang Islam mula menerima pengaruh undang-undang Inggeris. Pada peringkat awal kemasukan ke Negeri Sembilan, kuasa British mengekalkan adat istiadat dan hukum syarak. Namun begitu, British turut campur tangan dalam kegiatan pentadbiran agama dan undang-undang adat tempatan bagi melindungi kepentingan ekonomi dan politik mereka. British telah menguatkuasakan undang-undang Inggeris untuk mengadili kes-kes jenayah dan kesalahan berkaitan dengan agama. Objektif artikel ini mengenalpasti undang-undang Inggeris yang diperkenalkan di Negeri Sembilan di samping menganalisis faktor-faktor yang menyebabkan British campurtangan dalam pentadbiran undang-undang Islam di Negeri Sembilan. Pendekatan perbincangan dalam artikel ini berdasarkan kepada sumber-sumber primer di Arkib Negara Malaysia yang terdiri daripada *Negeri Sembilan Secretariat File, Colonial Office (CO 435), Negeri Sembilan Government Gazette, Negeri Sembilan Enactment (1899-1906), Negeri Sembilan Annual Report, Federated Malay States Law Report*, laporan-laporan rasmi dan surat khabar. Kajian mendapati, sehingga pertengahan abad ke-20, British giat melaksanakan dasar memperkenalkan undang-undang Inggeris di Negeri Sembilan untuk menggantikan pentadbiran undang-undang Islam di Negeri Sembilan atas pelbagai faktor seperti yang dibincangkan dalam artikel ini.

Keywords: Negeri Sembilan, Inggeris, Islam, Campur tangan, Politik

Abstract

This article discusses the introduction of English law and British intervention in the affairs of the Islamic State of Negeri Sembilan between 1895 and 1950. Prior to British arrival, indigenous people in Negeri Sembilan practices Islamic laws which were based on the 18th century. Nonetheless, the expansion of British influence into Negeri Sembilan brought significant interference with Islamic customs and affairs. By the end of the 19th century, most of the customary laws mixed with Islamic laws began to take effect from the English law. In the early stages of their entry into Negeri

Sembilan, British maintained its customs and Islamic law. However, the British began to intervene in local religious administration and customary law activities to protect their economic and political interests. The British have enforced English law for criminal cases and religious offenses. The objectives of this article are to identify the English laws introduced in Negeri Sembilan and to analyze the factors that led to British interference in the administration of Islamic laws in Negeri Sembilan. The analyses in this article are based on the primary sources in the National Archives of Malaysia consisting of Negeri Sembilan Secretariat File, Colonial Office (CO 435), Negeri Sembilan Government Gazette, Negeri Sembilan Enactment (1899-1906), Negeri Sembilan Annual Report, Federated Malay States Law Report, official reports and newspapers. The study found that, until the mid-20th century, the British actively applied the policy of introducing English law in Negeri Sembilan to replace the administration of Islamic law in Negeri Sembilan for various reasons as discussed in this article.

Keywords: *Negeri Sembilan, British, Islam, Intervention, Politics*

Pengenalan

Penglibatan awal British di Negeri Sembilan dalam hal ehwal politik tempatan bermula dengan dasar tidak campur tangan. Perkara ini dapat dilihat apabila kuasa British melaksanakan dasar tersebut bermula pada tahun 1874. Di bawah dasar tidak campur tangan, kuasa British tidak mencampuri hal ehwal politik tempatan kecuali berkaitan dengan ekonomi.¹ Dasar ini mula dilaksanakan di daerah-daerah utama seperti Nanning, Sungai Ujong dan Jelebu. Hal ini kerana, daerah-daerah ini penting sebagai pusat pelabuhan untuk mengawal kemasukan pedagang-pedagang dari Negeri-negeri Selat (NNS) dan kawasan sekitarnya. Penglibatan British yang agak agresif dalam sektor perdagangan berkaitan dengan perlombongan bijih timah.² Sikap berkecuali British menyebabkan mereka enggan terlibat dalam dalam hal ehwal politik tempatan di Negeri Sembilan sehingga akhir abad ke-19.

Walaupun, kuasa British melaksanakan dasar tidak berkecuali tetapi mereka mula bersungguh-sungguh memperluaskan pengaruhnya di Negeri Sembilan pada akhir abad ke-19. Pentadbiran British memperluaskan campur tangan daripada ekonomi kepada hal ehwal politik tempatan di Negeri Sembilan.³ Ini terpaksa dilakukan pihak British apabila mendapati kepentingan ekonomi mereka di negeri-negeri Melayu mula terancam seperti perlombongan bijih timah dan perdagangan.⁴ Pentadbiran British mula menunjukkan minat yang mendalam ke atas Negeri Sembilan yang ketika itu berada di bawah kekuasaan Yamtuan Antah Seri Menanti sehingga Tuanku Muhammad Shah dan berlanjutan sehingga zaman pemerintahan Tuanku Abdul Rahman.⁵

Pada 1 Julai 1896, YDPB iaitu Tuanku Muhammad telah menandatangani Perjanjian Persekutuan yang secara rasminya dasar perluasan kuasa British mula dijalankan ke atas Negeri Sembilan. Melalui perjanjian tersebut, kuasa British mula memperluaskan kuasa ke atas hal ehwal agama Islam yang berkaitan dengan penentuan bidang kuasa mahkamah, pelantikan Kadi dan lain-lain.⁶ Negeri Sembilan diletak di bawah seorang Residen British yang bertanggungjawab dalam urusan tadbir termasuklah pentadbiran agama, undang-undang Islam dan adat istiadat Melayu. Pelantikan Ernest Birch sebagai Residen British bertanggungjawab ke arah perluasan kuasa kolonial di Negeri Sembilan.⁷ Tanggungjawab Residen British antaranya sebagai penasihat utama kepada YDPB Negeri Sembilan. Justeru, dasar tidak campur

tangan digantikan dengan campur tangan British dalam politik Negeri Sembilan termasuk dalam urusan pentadbiran Hal Ehwal Undang-Undang Islam di negeri itu.

Pertapakan dan Pengaruh Undang-Undang Inggeris di Negeri Sembilan

Menjelang akhir abad ke-19, penguasaan British di Negeri Sembilan bermulalah campur tangan kuasa tersebut. Perkembangan ini merupakan titik tolak yang penting dalam sejarah sistem politik tradisional. Dalam perluasan kuasa, British mula meletakkan hal ehwal agama Islam dan sistem perundangannya di bawah pengaruh mereka. Pentadbiran undang-undang Islam oleh British berdasarkan sistem *Common Law*. *Common Law* dalam istilah bahasa Melayu disebut sebagai undang-undang Am. *Common Law* merujuk kepada suatu sistem hukuman dan pengadilan berdasarkan keputusan-keputusan mahkamah. Hakim dan peguam terlatih dari England dibawa masuk ke Negeri Sembilan untuk membuat keputusan mengenai hal ehwal masyarakat adat. Dengan itu, hal-hal berkaitan dengan masalah perebutan harta pusaka, pemilikan tanah, pergaduhan, jenayah penipuan dan merampas isteri dan anak dara orang ditadbir mengikut sistem *Common Law*.⁸ Pentadbiran British memperkenalkan *Common Law* bukanlah Negeri Sembilan tidak mempunyai undang-undang sendiri. Perkara tersebut disebabkan oleh undang-undang Adat Perpatih bercorak Islam dianggap tidak dapat menjamin kestabilan British yang cekap. Hal ini kerana, undang-undang Adat Perpatih yang bercorak Islam mengancam kepentingan British dalam aspek politik dan ekonomi.

Namun begitu, *Common Law* tidak mencukupi untuk menyelesaikan masalah pengadilan dan kehakiman di Negeri Sembilan. Dalam keadaan sebegini, pentadbiran British telah membawa masuk undang-undang Inggeris bertulis kerana terdapat keputusan-keputusan mahkamah Inggeris yang tidak lagi relevan dengan masyarakat adat.⁹ Penguatkuasaan Undang-undang Inggeris bertulis di Negeri Sembilan bermula pada tahun 1887. Ketika itu, pentadbiran British memperkenalkan *Land Regulation 1887* (Peraturan Tanah). Kuala Pilah merupakan daerah pertama yang mula-mula menerima *Common Law*. Peraturan tanah ini mengekalkan prinsip pembahagian tanah mengikut adat dan agama yang dianuti oleh masyarakat adat di Negeri Sembilan. Terdapat empat jenis tanah iaitu tanah pertanian, tanah bumiputera, tanah untuk kegunaan kawasan bandar (pembangunan) dan tanah simpanan lombong. Seorang pegawai tadbir dilantik untuk mendaftar, mengukur dan menetapkan cukai-cukai bagi empat jenis tanah tersebut. Di Kuala Pilah, Martin Lister dilantik menjadi Pemungut Hasil Tanah dan Pengadil pertama untuk menjalankan pentadbiran tanah yang sesuai di sana. Oleh sebab wujud pelbagai kelemahan pentadbiran tanah di bawah enakmen ini seperti tanah-tanah pusaka hanya dimiliki oleh kaum wanita menyebabkan ketidakseimbangan dalam perwarisan dan pemilikan tanah pusaka mengikut Adat Perpatih. Oleh itu, beberapa enakmen lain berkaitan dengan tanah diperkenalkan seperti *General Land Regulations 1889*, *Succession to Land Enactment 1897*, *Land Enactment 1897*, *Customary Tenure Enactment 1909* dan *Customary Tenure Enactment 1926* untuk menyediakan undang-undang tanah yang lebih sesuai di Negeri Sembilan.¹⁰

Kemudiannya pentadbiran British menggubal undang-undang diri bagi masyarakat adat. Di Negeri Sembilan, pentadbiran British mengiktiraf undang-undang diri memandangkan majoriti masyarakat adat beragama Islam.¹¹ Perkara ini dapat dilihat dengan jelas dalam kes Ong Chang Neo lawan Yap Kwan Seng dengan menyatakan bahawa “...the entire Muhammadan Law is a personal law founded in religions law”. Berdasarkan kenyataan ini, undang-undang diri berkaitan dengan

masyarakat adat merujuk kepada soal agama. Kemudian, beberapa undang-undang baru diperkenalkan untuk mengawal masyarakat adat melakukan pelbagai kesalahan.¹² Antara undang-undang diri ialah *The Muhammadan Marriage and Divorce Registration Enactment No. 5/1900* dan *The Muhammadan Marriage and Divorce Registration Enactment (Amendment) 1925*. Enakmen-enakmen ini digubal bertujuan untuk mendaftar dan menyimpan rekod-rekod perkahwinan, penceraian, rujuk dan fasakh. Selain itu, peruntukan kuasa perlantikan Kadi-Kadi oleh YDPB Negeri Sembilan dengan persetujuan Residen British.¹³

Undang-undang jenayah bertulis bagi masyarakat adat di Negeri Sembilan juga diperkenalkan oleh pentadbir British. Antaranya ialah *Muhammadan Laws 1904* dan *The Muhammadan (Offences) Order in Council No. 1/1938*. Di Negeri Sembilan, undang-undang bagi kesalahan jenayah mula-mula dikuatkuasakan ialah *Muhammadan Laws 1904*. Peruntukan kesalahan-kesalahan bagi orang Islam dalam *Muhammadan Laws 1904* ialah kesalahan meninggalkan solat jumaat tanpa alasan munasabah, melarikan anak gadis daripada penjagaan kedua ibu bapa, kesalahan berzina, perbuatan sumbang, memasak dan menjual makanan pada bulan puasa. Jenis-jenis kesalahan mengikut undang-undang Islam namun hukumannya berdasarkan kanun keseksaan British. Pada tahun 1938 menerusi *The Muhammadan (Offences) Order in Council No.1/1938* diperkenalkan untuk mengemaskini kesalahan dan hukuman jenayah bagi masyarakat adat. Pembaharuan dari segi peruntukan hukuman dan penentuan bidang kuasa Kadi. Sebagai contoh *The Muhammadan (Offences) Order in Council No. 1/1938*, menetapkan hukuman penjara tidak lebih daripada enam bulan kepada lelaki yang melarikan anak gadis daripada penjagaan ibu bapa mereka. Manakala, tempoh hukuman bagi kesalahan gadis yang melarikan diri daripada jagaan ibu bapa lebih singkat hukumannya iaitu dihukum penjara tidak lebih daripada sebulan. Jika anak-anak gadis mengulangi kesalahan yang sama, mereka akan dikenakan hukuman penjara tidak lebih tiga bulan.¹⁴

Pentadbiran British juga memperkenalkan undang-undang penerbitan buku agama untuk masyarakat adat di Negeri Sembilan. Mengikut undang-undang tersebut, mana-mana individu atau kumpulan yang ingin mencetak, menerbit atau mengedarkan buku-buku berkaitan agama perlu mendapat kebenaran daripada pihak Majlis Mesyuarat Keadilan dan Undang Negeri Sembilan terlebih dahulu. Penjual yang menjual buku agama yang bertentangan dengan ajaran Islam akan dikenakan denda iaitu tidak melebihi \$200 ringgit atau dihukum penjara tidak lebih setahun dan buku-buku mereka akan dirampas. Undang-undang tersebut bertujuan untuk mengelakkan penyebaran sebarang kepercayaan dan ajaran yang dalam kalangan masyarakat Melayu tradisional. Di sebalik usaha British yang kononnya untuk memelihara kedudukan agama Islam, tokoh agama dan pejuang pula disekat kebebasannya untuk mengemukakan pandangan dan pemikiran mereka menerusi penerbitan buku. Hal ini kerana, pihak British bimbang sebarang penyebaran doktrin dan pemikiran agama Islam boleh membangkitkan semangat penentangan terhadap pentadbiran British di Negeri Sembilan.¹⁵

Undang-undang lain bagi mentadbir hal ehwal orang Islam juga memasukkan tentang kewajipan pendidikan agama Islam untuk kanak-kanak. Mengikut undang-undang tersebut, ibu bapa wajib menghantar anak-anak mereka ke sekolah-sekolah Quran untuk mempelajari agama Islam¹⁶. Penjaga atau ibu bapa akan dihukum denda jika gagal menghantar anak-anak ke sekolah-sekolah tersebut.¹⁷ Selain itu, British juga meminda undang-undang baru berkaitan dengan zina dan sumbang iaitu khalwat. Bagi kesalahan khalwat, lelaki yang bersalah dikehendaki membayar denda tidak melebihi \$250 atau menjalani hukuman penjara tidak melebihi setahun. Bagi wanita yang terlibat dalam khalwat tersebut dikehendaki membayar denda sebanyak \$250 atau

hukuman penjaranya tidak melebihi enam bulan.¹⁸

Menjelang awal abad ke-20, undang-undang sivil secara rasmi diadakan di Negeri Sembilan apabila Undang-undang Sivil 1937 diperkenalkan di NNMB termasuklah Negeri Sembilan. Pengenalan Undang-undang ini juga menandakan secara rasminya Undang-undang Sivil telah dilaksanakan di seluruh Negeri Sembilan. Undang-undang Sivil 1937 digubal bertujuan untuk mengesahkan amalan dan prinsip-prinsip yang telah diamalkan di Negeri Sembilan sebelum tahun 1937.¹⁹ Walaupun kuasa British mengekalkan prinsip adat dan agama Islam namun pengenalan pelbagai undang-undang berkaitan dengan orang Islam menyebabkan bidang kuasa Kadi dan Undang/Penghulu semakin terabai.²⁰

Faktor Campur Tangan British Dalam Pentadbiran Undang-Undang Islam di Negeri Sembilan

Kepentingan Ekonomi British

Salah satu faktor yang mendorong campur tangan British dalam hal ehwal Islam di Negeri Sembilan ialah kepentingan ekonomi. Negeri Sembilan merupakan kawasan utama bagi British untuk mendapatkan hasil-hasil buminya. Hal ini dapat dilihat dengan jelas apabila kapal-kapal British berlayar ke persisiran pantai menuju ke Negeri Sembilan untuk mencari kepentingan bekalan sumber bahan mentah seperti bijih timah dan emas. Selain itu, kedudukan Negeri Sembilan penting sebagai pasaran bebas untuk memperdagangkan komoditi-komoditi tersebut. Tambahan pula, tanah-tanahnya yang subur dan keadaan iklim yang sederhana dapat memberi kemakmuran kepada British bagi pertanian komersial dan tanaman dagangan. Namun begitu, kuasa British bimbang kerana sistem ekonomi Adat Perpatih boleh mengancam kepentingan ekonomi mereka.²¹

Antara ancaman tersebut ialah sekatan terhadap kuasa British membuat penerokaan tanah secara besar-besaran²². Terdapat pelbagai jenis tanah seperti tanah hutan, tanah bukit dan tanah ladang yang terbiar tetapi tidak dapat dimajukan oleh British secara produktif. Punca berlakunya sekatan tersebut ialah sistem pemilikan tanah di bawah Adat Perpatih. Tanah-tanah di Negeri Sembilan sukar untuk dimajukan kerana keengganan masyarakat adat memberi sewa dan pajakan kepada kuasa British. Hal ini kerana, masyarakat adat terikat dengan sistem pemilikan tanah iaitu tanah merupakan harta pusaka diwarisi secara turun temurun bukannya sebagai sumber ekonomi bagi tujuan meningkatkan keuntungan.²³ Keadaan sedemikian menimbulkan perasaan tidak puas hati pihak British kerana mereka tidak dapat menjana pendapatan berasaskan sumber tanah. Hasil-hasil tanah tidak menunjukkan sebarang peningkatan antara tahun 1894 sehingga tahun 1897. Ini dapat dilihat di beberapa buah daerah seperti Jelebu. Di Jelebu, kapitalis British mengalami kerugian besar akibat hasil-hasil tanah yang diperoleh daripada sewaan, pajakan, lesen pembalakan dan bayaran geran tanah jatuh mendadak. Ini dapat dilihat melalui data yang diperoleh pada tahun 1896 menunjukkan hasil-hasil tanah hanya berjumlah \$3,754 berbanding tahun 1895 berjumlah \$4503. Kemosrotan tersebut berlaku kerana pentadbiran tanah adat di Jelebu yang kurang cekap menyukarkan kapitalis Eropah dan Cina membuat pelaburan. Ini turut menjejaskan keseluruhan jumlah pendapatan hasil dalam negeri merosot daripada \$69,763 pada tahun 1895 kepada \$66,133 pada tahun 1896. Hal ini, telah mendatangkan kemunduran kepada ekonomi British kerana hasil-hasil tanah merupakan salah sumber pendapatan yang terpenting di Negeri Sembilan. Oleh itu, kuasa British perlu campur tangan dalam hal ehwal pentadbiran di bawah Adat

Perpatih adalah penting untuk memulihkan semula ekonomi British yang terjejas teruk.²⁴

Namun, pengenalan melalui Enakmen Tanah 1897 untuk penerokaan tanah-tanah secara besar-besaran dapat menjamin kepentingan British memandangkan permintaan terhadap getah, opium, bijih timah di Eropah dan England semakin meningkat. Peraturan ini meluluskan pemindahan hak milik tanah penduduk kepada kapitalis-kapitalis British dan pemodal Cina dari Melaka. Mereka mendapat konsesi tanah di Port Dickson, Linggi, Sungai Ujong dan Pengkalan Kempas untuk kegiatan perusahaan kopi, lada hitam dan gambir.²⁵ Pada tahun 1900 dan 1901, Sungai Ujong menunjukkan peningkatan hasil-hasil pengeluaran tanaman dagangan melebihi jumlah berjuta-juta dolar. Hampir kesemua hasil tersebut diperoleh daripada pengeluaran tanaman dagangan lada hitam dan gambir. Pada tahun 1903, Residen British Negeri Sembilan iaitu Walter Egerton meluluskan permohonan pemodal Cina iaitu Ng So Heng untuk menyewa tanah-tanah yang terletak berdekatan dengan Pengkalan Kempas pada kadar \$1000 seekar. Tanah tersebut digunakan untuk menanam pokok getah dan gambir.²⁶ Pada tahun 1919, Residen British Negeri Sembilan meluluskan permohonan 14 ekar tanah pertanian yang dibuat oleh Lee Ngee di mukim Linggi bagi tujuan penanaman getah dan sayur-sayuran dengan premium \$5 perakar.²⁷

Selain itu, tanah-tanah terdiri daripada tanah sawah, tanah kebun, tanah tempat tinggal kediaman penduduk, tanah pertanian dan tanah tidak berwaris perlu didaftarkan di bawah peraturan tersebut. Hal ini kerana, tanah-tanah tersebut menjadi aset penting kepada British bagi tujuan perekonomian.²⁸ Oleh itu, Pegawai Daerah British bertanggungjawab memeriksa, menyemak dan mendaftar tanah-tanah bagi penduduk di Negeri Sembilan. Sebagai contoh, tanah-tanah terbiar dan kosong di Jelebu telah diusahakan sebagai tanaman ubi kayu.²⁹ Selain ubi kayu, kopi Liberialan turut diusahakan oleh pelabur-pelabur British. Pemilik tanaman kopi Liberialan di Jelebu dan Sungai Ujong kebanyakannya adalah kapitalis orang Eropah, Melayu dan Tamil.

Sistem ekonomi Adat Perpatih juga menyekat penerokaan secara besar-besaran British ke atas perlombongan bijih timah. Hal ini kerana, aktiviti perlombongan bagi masyarakat adat mengenakan sekatan dan kawalan ketat kepada sesiapa yang datang berlombong bijih timah di Negeri Sembilan. Sebagai contoh, di bawah pentadbiran adat, hak konsesi melombong bijih timah hanya dikuatkuasakan kepada penduduk di Negeri Sembilan yang berbangsa Melayu sahaja. Peraturan ini menyebabkan syarikat-syarikat British tidak memperoleh hak konsesi perlombongan yang sama rata. Kapitalis dan pelabur-pelabur British hanya dibenarkan membuka tanah-tanah lombong dengan keluasan beberapa ekar sahaja sedangkan tanah-tanah masih lagi banyak terbiar. Keadaan sedemikian telah mendatangkan kerugian kepada British dari segi hasil perlombongan bijih timah. Hal ini dapat dilihat melalui hasil pendapatan British melalui perlombongan bijih timah dalam tempoh lima tahun dari tahun 1891 hingga 1895 di Jelebu.

Jadual 3.1: Jumlah Perlombongan Bijih Timah di Jelebu Antara Tahun 1891 Hingga 1895³⁰

Tahun	(\$)
1891	24,766
1892	77,184
1893	97,462
1894	86,133
1895	65,841

Sumber: Annual Report of Negeri Sembilan 1890-1896.

Berdasarkan jadual di atas menunjukkan pelbagai masalah yang timbul di Jelebu ekoran kesukaran untuk memajukan tanah-tanah bagi tujuan untuk perlombongan bijih timah. Justeru itu, pembukaan tanah-tanah lombong semakin berkurangan dan seterusnya menurunkan pengeluaran bijih timah. Berlaku keadaan sedemikian kerana terdapat tanah-tanah terbiar yang tidak diterokai dengan cekap berbanding di Sungai Ujong dan Tampin. Tanah-tanah tersebut dikatakan mempunyai potensi tinggi untuk dibuka sebagai kawasan perlombongan bijih timah. Di Jelebu, Lembah Ulu Triang, Pertang dan Bukit Rlim mengandungi bijih timah yang belum diterokai sepenuhnya. Walaupun, peningkatan kurang memberangsangkan kerana ketiadaan peralatan melombong yang canggih di kawasan tersebut. Namun, ketika pihak British mengawal pengeluaran bijih timah, hasil-hasil perlombongan meningkat dengan mendadak. Bijih timah mendapat permintaan tinggi daripada masyarakat orang Eropah. Permintaan tinggi ke atas bijih timah membawa peningkatan pendapatan British di Negeri Sembilan. Ini meningkatkan pendapatan British antara tahun 1896 hingga 1902 iaitu seperti mana yang terdapat dalam jadual berikut.

Jadual 3.2: Jumlah Duti Eksport Bijih Timah British di Negeri Sembilan Pada tahun 1896 hingga 1902³¹

Tahun	Jumlah (\$)
1896	1,808
1897	3,285
1898	6,110
1899	14,019
1900	26,843
1901	52,993
1902	36,764

Sumber: Negeri Sembilan Administration Report for the year 1914

Berdasarkan jadual di atas menunjukkan duti eksport bijih timah menjadi sumber utama pengeluaran hasil-hasil negeri. Bijih timah membekalkan hasil cukai yang tinggi kepada kerajaan British. Ini menyebabkan kuasa British mengambil tindakan untuk mencampuri urusan pentadbiran hal ehwal di Negeri Sembilan. Ini kerana, permintaan terhadap bijih timah semakin meningkat di Negeri Sembilan akibat

revolusi industri akhir abad ke-19. Permintaan terhadap bijih timah semakin meningkat menyebabkan hasil pendapatan British juga semakin bertambah. Tambahan pula, Enakmen Perlombongan diperkenalkan untuk mengenakan syarat-syarat bagi mendapatkan lesen melombong bijih timah telah dapat meningkatkan pelaburan dan hasil-hasil pengeluaran bijih timah.³² Kesan daripada pengenalan enakmen tersebut menyebabkan kapitalis Eropah dan Cina telah mengambil alih perlombongan bijih timah yang dimonopoli oleh orang Melayu di Sungai Ujong dan Jelebu. Syarikat-syarikat Eropah yang berjaya mendapat konsesi perlombongan ialah Syarikat Bijih Timah Sungai Ujong dan Syarikat Bijih Timah Jelebu.³³

Selain bijih timah, campur tangan tersebut juga melindungi kepentingan British dalam perlombongan emas. Kawasan yang berpotensi tinggi untuk pembukaan perlombongan emas ialah Gemenceh. Ekoran daripada itu, kerajaan koloni menghantar Pegawai British yang bernama C.B. Buckley untuk berjumpa dengan Dato' Klana Sungai Ujong mengenai kewujudan perlombongan emas terutamanya di Gemenceh untuk mengesahkan adanya galian emas. Di Gemenceh, kawasan yang disahkan mempunyai banyak timbunan emas ialah Ulu Gedoh. Syarikat yang pernah menjalankan perlombongan emas di Gemenceh ialah *The Chindras Gold Mines Company* sejak tahun 1890-an. Kemudian, *Batu Bersawah Company* membuat pajakan ke atas lombong emas tersebut bagi meneruskan operasi penerokaannya sehingga tahun 1895.³⁴

Hal ini jelaslah menunjukkan bahawa, pentingnya British untuk campur tangan dalam hal ehwal agama Islam dan perundangannya. Bagi kuasa British, undang-undang Islam dikatakan menyekat kepentingan dan kuasa mereka dalam pelbagai sektor ekonomi. Perkara ini berkaitan dengan pentadbiran tanah dan sistem percukaian. Sekiranya kuasa British dapat menguasai dan mengambil alih hal ehwal undang-undang Islam, memudahkan lagi rancangan dan matlamat mereka tersebut. Hal ini demikian kerana, undang-undang Islam berkaitan ekonomi melarang kepada kegiatan perjualan candu, arak, judi perniagaan-perniagaan yang bertentangan dengan hukum syarak sedang kuasa asing sedangkan pihak British menghalalkan perusahaan-perusahaan tersebut malahan menyumbang kepada pendapatan British. Seesungguhnya kesemua perusahaan tersebut dapat memberi keuntungan yang berlipatganda dan meningkatkan pendapatan.³⁵

Kebimbangan Terhadap Masalah Jenayah

Selain krisis perlembagaan Negeri Sembilan, kuasa British juga mengaitkan campur tangan ke atas hal ehwal undang-undang Islam kerana kebimbangannya terhadap peningkatan masalah jenayah. Berkenaan dengan masalah jenayah, Negeri Sembilan memperlihatkan kadar jenayah semakin meningkat pada akhir ke-19. Antara jenayah yang berleluasa di Negeri Sembilan ialah rompakan, keganasan, kumpulan samseng, perculikan dan sebagainya. Ini dapat dilihat jumlah jenayah yang direkodkan di Negeri Sembilan dari tahun 1890-1900 seperti jadual yang berikut

Jadual 3.3: Bilangan Kes Jenayah di Negeri Sembilan bagi tahun 1890 Hingga 1900³⁶

Tahun	Bilangan Jenayah (Kes)
1890	85
1892	196
1896	518
1900	522
Jumlah	1144

Sumber: Annual Report of Court, 1903.

Berdasarkan kepada maklumat dalam jadual atas menunjukkan bilangan jenayah di Negeri Sembilan didapati meningkat dari tahun 1890 iaitu 85 kes kepada 522 kes pada tahun 1900. Masalah jenayah yang semakin meningkat boleh mendatangkan kerugian kepada pendapatan British. Antaranya ialah hasil pendapatan British seperti pelaburan, perniagaan dan perdagangan terjejas teruk. Sebagai contoh, sektor perdagangan mendatangkan keuntungan yang tinggi kepada kuasa British sehingga tahun 1890 iaitu berjumlah \$107,033. Namun begitu, pendapatan perdagangan British mula merosot menjelang tahun 1895 sebanyak \$82,939. Ini kerana kegiatan pelbagai jenayah telah mengancam keselamatan pedagang-pedagang British di Negeri Sembilan.³⁷

Masalah kegiatan jenayah yang berlaku di Negeri Sembilan menimbulkan kebimbangan pihak British. Peningkatan pelbagai jenayah seperti samseng jalanan, pergaduhan, kecurian, pecah rumah, rompakan bersenjata dan bunuh dilakukan oleh masyarakat adat dan kongsi-kongsi gelap Cina. Kejadian-kejadian jenayah semakin meningkat dalam kalangan masyarakat adat dari tahun 1900 hingga 1927 iaitu seperti jadual yang berikut.

Jadual 3.4: Bilangan Kes Jenayah bagi tahun 1897 hingga 1905 di Negeri Sembilan³⁸

Jenis Kesalahan	1897	1900	1902	1903	1904	1905
Samseng Jalanan	5	4	6	-	-	7
Rompakan	9	8	7	7	10	14
Bersenjata						
Bunuh	-	-	16	-	1	3
Pecah Rumah	3	2	3	5	7	10
Kecurian	3	3	5	-	-	8

Sumber: Annual Report of Court, 1910.

Merujuk kepada jadual di atas menunjukkan peningkatan kes-kes jenayah yang dilakukan oleh masyarakat adat di Negeri Sembilan. Didapati, jenayah rompakan bersenjata mencatatkan bilangan tertinggi berjumlah 14 kes dari tahun 1897 hingga 1905. Diikuti dengan pecah rumah dan samseng jalanan. Sehingga tahun 1905, menunjukkan peningkatan bagi setiap jenis jenayah. Masyarakat adat terdiri daripada pemuda-pemuda yang gagah perkasa membentuk kumpulan-kumpulan samseng mendalangi jenayah-jenayah tersebut. Sebagai contoh, rompakan bersenjata berleluasa di kampung-kampung sekitar Sungai Ujong pada tahun 1898. Penduduk kampung memiliki harta benda dan haiwan ternakan yang banyak selalunya menjadi mangsa rompakan bersenjata kumpulan samseng. Tidak terkecuali juga, pembesar-pembesar juga melakukan jenayah berat seperti pecah amanah dan penipuan. Sebagai contoh, Residen British Negeri Sembilan telah menjatuhkan hukuman terhadap Saat Bin To' Muda Ahmad seorang Melayu kerana pecah amanah wang berjumlah \$50.60.³⁹ Selain itu, samseng-samseng jalanan juga mendatangkan kerugian kepada masyarakat adat dan pentadbir British. Peningkatan samseng jalanan mewujudkan suasana persekitaran yang tidak selamat. Masyarakat adat yang melalui jalan-jalan sunyi terpaksa menanggung kerugian akibat rampasan peralatan seperti senapang, keris dan senjata lain. Kebanyakan jalan di kampung-kampung sekitar Negeri Sembilan dikelilingi dengan hutan-hutan tebal memberi peluang kepada kumpulan samseng melakukan jenayah tersebut. Pesuruhjaya Ketua Polis Negeri Sembilan iaitu W.F.Talbot melaporkan rumah-rumah samseng jalanan dijadikan sebagai tempat simpanan dan pengumpulan senjata-senjata berharga.⁴⁰

Peningkatan pelbagai kegiatan jenayah telah mewujudkan suasana persekitaran yang tidak selamat. Mereka bukan sahaja menyerang dan mengganggu keselamatan penduduk kampung. Kegiatan jenayah juga memberi implikasi kepada pentadbiran British. Ini telah menyebabkan kuasa British mengambil tindakan untuk campur tangan.⁴¹ Hal ini kerana, kegiatan jenayah telah mengganggu gugat pusat pentadbiran British di Sungai Ujong. Sebagai contoh, mereka telah menyerang beberapa buah bangunan persendirian British seperti Pejabat Pos pada tahun 1894. Ini telah banyak mendatangkan kerugian kepada pihak British kerana kehilangan barang-barang yang berharga seperti wang ringgit. Selain itu, bangunan balai polis British turut menerima ancaman dan serangan bakar daripada kegiatan jenayah tersebut. Terdapat polis Gurkha British yang berkhidmat di balai polis Kuala Pilah menjadi tebusan dan mangsa bunuh penjenayah tersebut.⁴²

Jenayah kecurian juga dilihat mengganggu gugat pentadbiran British dan masyarakat adat di Negeri Sembilan. Keadaan ini menyebabkan pentadbir British campur tangan. Ini kerana masalah kecurian menyusahkan pihak pentadbir British. Sebagai contoh, pada tahun 1901, masalah kecurian haiwan ternakan lembu dan kerbau di sekitar Ulu Muar pada waktu malam menyusahkan pihak Pemungut Hasil Tanah Kuala Pilah kerana mereka terpaksa mengenakan rondaan dan kawalan lebih ketat di daerah-daerah terlibat untuk melindungi harta benda terutamanya haiwan ternakan. Hasil kecurian kerbau tersebut akan dijadikan sebagai haiwan simpanan mereka untuk bekalan makanan dalam tempoh tertentu. Krisis kekurangan makanan mendorong penduduk melakukan kesalahan jenayah tersebut. Pencuri juga merampas dan menyamun barang perhiasan wanita seperti gelang emas, cincin, anting-anting dan sebagainya. Kecurian tersebut dijalankan secara berkumpulan atau individu dengan cara mengepong, menggugat atau menyerang wanita-wanita yang bersendirian. Demi keselamatan diri dan keluarga, orang-orang kampung terpaksa menyerahkan harta benda mereka.⁴³ Daerah Inas dan Ulu Muar, penduduknya terkenal dengan kegiatan mencuri. Faktor kesempitan hidup menyebabkan mereka mengambil jalan mudah

dengan melakukan kecurian dan merampas barang-barang milik orang lain.⁴⁴

Penduduk sekitar kawasan perairan dan pantai turut bimbang mengenai tahap keamanan dan ketenteraman mereka. Masyarakatnya yang bekerja sebagai nelayan, pelaut dan pedagang di sekitar Sungai Ujong dan Linggi menjadi sasaran kumpulan penyamun. Rumah-rumah mereka dibakar oleh penyamun ketika melakukan rompakan bersenjata. Perompak dilaporkan telah merampas perahu milik nelayan dan pelaut.⁴⁵ Oleh sebab gangguan tersebut, beberapa bulan nelayan tidak turun ke laut dan sungai untuk menangkap ikan dan berdagang. Sepanjang tahun 1902, perompak bersenjata telah berjaya memperoleh harta benda bernilai jutaan ringgit daripada beberapa pedagang dan saudagar Melayu. Ini berdasarkan laporan dibuat Pegawai Persisiran Pantai Seremban.⁴⁶

Selain itu, masalah jenayah yang menjadi ancaman kepada ekonomi British ialah aktiviti rompakan dan pergaduhan oleh kongsi-kongsi gelap Cina. Kegiatan jenayah kongsi gelap Cina dipandang serius oleh pihak British. Ini kerana, aktiviti-aktiviti kongsi gelap Cina boleh mengganggu gugat pendapatan British. Sebagai contoh, aktiviti jenayah oleh kongsi gelap Cina di Rembau pada tahun 1930-an menyebabkan peniaga-peniaga British kehilangan punca pendapatan.⁴⁷ Pada tahun 1929, laporan mencatatkan 3,982 pelbagai kesalahan jenayah dilakukan oleh kongsi gelap Cina. Daripadanya adalah 47 kes bunuh, 12 kes rompakan berkumpulan, 33 kes adalah kesalahan rompakan dan kesalahan pecah rumah mencatatkan 18. Kegiatan aktiviti-aktiviti jenayah ini menyebabkan pedagang British menanggung kerugian dalam perjualan opium dan candu. Ini kerana pedagang-pedagang British menghadapi pelbagai sekatan seperti peras ugut daripada kongsi-kongsi gelap Cina. Ini menyebabkan banyak pasaran candu dan opium terpaksa ditutup.⁴⁸ Selain itu, orang-orang kenamaan yang mengupah kongsi-kongsi gelap Cina untuk memukul atau membunuh saingan-saingan mereka dalam perniagaan meningkatkan lagi kekacauan di Negeri Sembilan. Senjata-senjata yang digunakan untuk membunuh mangsa ialah pisau, rantai basikal dan pemukul besi.⁴⁹ Kongsi-kongsi gelap Cina juga terlibat dengan jenayah penyeludupan barang-barang dagangan seperti candu, kopi dan lada hitam di persisiran pantai, Sungai Linggi dan Sungai Ujong menyebabkan pedagang-pedagang British mengalami kerugian berjuta-juta ringgit. Melalui campur tangan, kuasa British berjaya mengesan dan menumpaskan sebuah pertubuhan kongsi gelap di Jelevu pada 1904. Majistret Jelevu menahan lima orang daripada ahli kongsi yang melakukan pelbagai jenayah berat. Seorang daripada mereka dijatuhkan hukuman penjara setahun, manakala yang lain dikenakan penjara enam bulan.⁵⁰

Pentadbiran British sedar akan kelemahan undang-undang berasaskan Islam tidak dapat menyelesaikan pelbagai kegiatan jenayah sama ada di kawasan kampung-kampung atau persisiran pantai. Pada pandangan British, undang-undang Islam yang dipengaruhi dengan adat terbatas kepada kekeluargaan dan ibadat sahaja tetapi tidak mampu menyelesaikan masalah jenayah. Pada pandangan British, hukuman berat adalah cara yang berkesan untuk mengatasi masalah tersebut. Misalnya, hukuman mencuri mengikut *Panel Code* dalam *Common Law* yang diamalkan di England dapat dilihat di bawah seksyen 473 dalam bahagian 3. Di bawah seksyen 473(3) memperuntukkan, hukuman mencuri ialah penjara dalam tempoh bertahun-tahun. Peningkatan masalah jenayah ini bukan sahaja memberi kesan buruk kepada keselamatan nyawa dan harta benda orang awam malahan kepentingan ekonomi British turut terjejas.⁵¹ Tahun-tahun kebelakangan itu berlaku pelbagai masalah jenayah berat yang mengancam keselamatan kapitalis Eropah dan Cina. Keadaan ini menggambarkan keselamatan dan pertahanan di Negeri Sembilan yang kurang terjamin.⁵²

Ketidakterseragaman Pentadbiran Undang-undang Islam di Negeri Sembilan

Selepas pembentukan Negeri-negeri Melayu Melayu Bersekutu (NNMB) pada tahun 1896, peranan kuasa British semakin besar dalam pentadbiran politik di Negeri Sembilan. Lebih-lebih lagi selepas Residen Jeneral pertama iaitu Frank Swettenham dengan persetujuan Gabenor NNS melaksanakan dasar pentadbiran yang seragam di seluruh NNMB tidak terkecuali Negeri Sembilan. Bagi menjaga kepentingan politik kolonial di NNMB dan NNS, kuasa British mula campur tangan dalam hal ehwal agama Islam⁵³. Sejak tahun 1900-an, kuasa British memberi keutamaan kepada penyelarasan pentadbiran undang-undang berasaskan Islam di seluruh Negeri Sembilan. Oleh itu, pengenalan sistem pentadbiran British yang berteraskan kepada birokrasi barat mula dijalankan di Negeri Sembilan mulai tahun 1910. Perubahan-perubahan baru mula menghilangkan pengaruh kekuasaan hakim dan pengadil adat kemudiannya digantikan dengan Penasihat-Penasihat British. Selepas Perang Dunia Ke-2, keseluruhan hal ehwal undang-undang Islam diletak di bawah pentadbiran British. Residen Jeneral dan Residen British menjadi penggerak utama dalam memperkemas undang-undang Islam di Negeri Sembilan.⁵⁴

Struktur dan amalan pentadbiran undang-undang Islam dijalankan secara berasingan dan tidak seragam di setiap daerah Negeri Sembilan mendorong campur tangan kuasa British. Pentadbiran undang-undang Islam terbahagi berasaskan kepada unit kekeluargaan terdiri daripada Undang, Lembaga dan Buapak mewujudkan bidang kuasa yang tidak seragam. Corak sistem pentadbiran demikian dianggap tidak sesuai dan tidak relevan bagi pandangan British. Hal ini kerana, bagi pandangan British, YDPB merupakan unit politik terbesar tetapi baginda tidak mempunyai kuasa yang luas menjatuhkan hukuman ke atas rakyatnya di seluruh Negeri Sembilan dan hanya sebagai simbol dan tunggak keadilan semata-mata. Baginda hanya berkuasa ke atas negeri dan rakyatnya sekitar wilayah lingkungan Seri Menanti sahaja iaitu Inas, Ulu Muar, Jempol, Gunung Pagar dan Terachi berkaitan dengan jenayah, keamanan dan pertahanan. Baginda tidak mempunyai kuasa untuk membuat keputusan mengenai masalah jenayah, hukuman, pertikaian jawatan-jawatan, penyalahgunaan kuasa di daerah-daerah lain.⁵⁵ Dato' Undang Berempat menjalankan pentadbiran undang-undang Islam di daerah Sungai Ujong, Jelevu, Johol dan Rembau memiliki kuasa menjatuhkan hukuman-hukuman berat. Antaranya ialah hukuman bunuh, denda dan buang negeri. Malahan, semua urusan penggubalan, pentafsiran dan keputusan undang-undang terletak di tangan Dato'-Dato' Undang Berempat. Keadaan sedemikian menyebabkan kuasa undang-undang yang dimiliki oleh Dato' Undang Berempat lebih tinggi tarafnya berbanding dengan YDPB. Pembahagian bidang kuasa yang tidak seimbang dan tidak seragam membawa kepada penyalahgunaan kuasa, ketidakadilan, masalah pertikaian dan perebutan takhta dan jawatan-jawatan dalam adat. Hal ini menyebabkan sistem adat demikian tidak bersesuaian dengan pentadbiran British yang lebih sistematik. Mengikut birokrasi barat, sistem pentadbiran hendaklah terbahagi kepada empat unit politik utama iaitu negeri, daerah, mukim dan kampung. Pengkhususan ini akan dapat mewujudkan bidang kuasa undang-undang yang sama rata bagi setiap daerah di Negeri Sembilan.⁵⁶

Pembahagian kuasa undang-undang yang tidak seragam mendatangkan kesukaran kepada pihak British membuat keputusan-keputusan mengenai hal ehwal masyarakat adat terutamanya berkaitan dengan pertikaian perwarisan harta, masalah tanah dan jenayah serta pentadbiran zakat⁵⁷. Sebagai contoh, sekiranya YDPB mempunyai kuasa mutlak dan kedaulatan untuk menggubal undang-undang dan menjatuhkan hukuman kepada seseorang pesalah mendatangkan keuntungan kepada

pihak British. Hal ini kerana, kuasa British dapat menggunakan dan memperalatkan kedudukan dan kuasa YDPB sebagai pemerintah tertinggi dalam negeri sebagai “modal politik” untuk mencampuri urusan hal ehwal agama Islam misalnya hak memungut zakat, pembahagian harta, penceraian dan masalah jenayah. Serentak dengan itu, Reid Pickering membuat permohonan rayuan dari Mahkamah Residen kepada Mahkamah Tertinggi NNS supaya campur tangan dalam hal ehwal undang-undang Islam di Negeri Sembilan pada tahun 1898.⁵⁸

Selain itu, undang-undang Islam yang tidak seragam juga mendatangkan kebimbangan kuasa British kerana kerajaan NNMB melalui Residen Jeneral terpaksa menanggung kos perbelanjaan yang tinggi untuk menyeragamkan pentadbiran terutamanya daerah Inas, Ulu Muar, Terachi, Jempol dan Gunung Pasir yang berkedudukan jauh dari pusat pentadbiran British yang terletak di Seremban. Orang-orang Melayu di daerah-daerah ini terpisah jauh disebabkan oleh sempadan politik dan kepentingan suku-suku yang berlainan. Sebagai contoh, dalam urusan pungutan zakat, cara pelaksanaannya di setiap daerah adalah berbeza-beza mengikut budi bicara ketua-ketua adat.⁵⁹ Pada tahun 1900-an, terdapat pertikaian mengenai kuasa memungut zakat antara Kadi dengan Dato-Dato’ Undang/Penghulu. Dalam hal ini, sistem yang diguna pakai oleh Kadi adalah berasaskan hukum syariah manakala Undang/Penghulu menggunakan cara tradisi iaitu hukum adat dalam memungut zakat dalam kalangan masyarakat adat. Secara tidak langsung akan meningkatkan lagi jurang ketidakseragaman di setiap daerah tersebut. Akibatnya, ketidakseragaman sistem adat semakin kelihatan sepanjang abad ke-19, perlahan-lahan mengikis keutuhan undang-undang dan kemakmuran negeri.⁶⁰ Oleh itu, kuasa British terpaksa mengubal undang-undang yang bersesuaian untuk menyeragamkan pentadbiran hal ehwal pungutan zakat supaya Pegawai Daerah dan Majistret dapat menjalankan pentadbiran British tanpa diganggu gugat oleh mana-mana pihak.

Malahan pentadbiran undang-undang Islam dipengaruhi adat memperlihatkan pelaksanaan mas kahwin mengikut daerah-daerah di Negeri Sembilan adalah tidak seragam. Hal ini mendorong campur tangan British dalam hal ehwal pentadbiran perundangan di Negeri Sembilan pada tahun 1895. Ini kerana, pentadbiran undang-undang Islam yang tidak seragam telah menyukar kuasa British menyusun hal ehwal agama Islam. Sebagai contoh, perbelanjaan yang besar diperlukan untuk membayar mas kahwin dan mahar yang tinggi di daerah Rembau. Manakala, di bahagian lain Negeri Sembilan seperti Kuala Pilah, Seremban dan Port Dickson mengenakan mas dan mahar yang lebih rendah. Pelaksanaan mas kahwin dan pembayaran mahar di setiap daerah di Negeri Sembilan yang tidak tersusun menyusahkan pihak pentadbir British. Hal ini kerana, sistem mas kahwin sedemikian menyukarkan Pegawai Daerah menyusun rekod-rekod berkaitan dengan perkahwinan bagi masyarakat adat.⁶¹

Seterusnya, sistem kehakiman di mahkamah-mahkamah di Negeri Sembilan wujud secara berasingan mengikut daerah masing-masing. Ini menimbulkan masalah kepada kuasa British untuk menjalankan pentadbiran mahkamah yang seragam apabila menduduki Negeri Sembilan. Sebagai contoh, mahkamah-mahkamah di Inas, Terachi, Ulu Muar, Jempol dan Gunung Pasir ditadbir mengikut budi bicara Dato’ Penghulu dan tertakluk kepada kekuasaan YDPB. Manakala, sistem kehakiman di daerah Jelevu, Rembau, Sungai Ujong dan Johol ditadbir oleh Dato’ Undang Berempat tetapi tidak tertakluk kepada YDPB. Pentadbiran mahkamah secara berasingan mengikut daerah membawa kepada perbezaan dari keputusan-keputusan, soal pelantikan hakim-hakim dan pembangunan yang tidak seimbang. Keadaan ini mendatangkan kebimbangan kepada pihak British untuk menyeragamkan mahkamah-mahkamah di Negeri Sembilan.⁶² Ini kerana pentadbiran undang-undang Islam yang berasingan antara satu daerah dengan daerah yang lain menelan kos perbelanjaan yang tinggi. Sebagai contoh,

kerajaan British terpaksa mengeluarkan perbelanjaan sebanyak jutaan ringgit pada tahun 1900-an termasuklah pembinaan mahkamah-mahkamah untuk membicarakan kes-kes orang Islam. Selain itu, kuasa British juga mewujudkan jawatan-jawatan baru untuk memperkemaskini hal ehwal agama di daerah-daerah tersebut. Sebagai contoh, Pesuruhjaya Kehakiman bagi NNMB iaitu Sir T. H. Keshaw dilantik pada tahun 1896 untuk menyusun semula sistem kehakiman di Negeri Sembilan. Jawatan Penasihat Undang-undang atau *Legal Adviser* untuk menasihati Residen British mengenai masyarakat adat dan hal ehwal agama Islam.⁶³

Hal ini jelaslah menunjukkan selepas campur tangan British, usaha-usaha untuk menyeragamkan pentadbiran hal ehwal agama Islam melalui penyatuan daerah-daerah yang dikenali sebagai Persekutuan Negeri. Tujuan utama British menyusun pentadbirannya untuk mewujudkan suatu sistem yang stabil, cekap dan berkesan dari semasa ke semasa dengan memperkenalkan undang-undang yang lebih lengkap. Sebagai contoh, pentadbiran undang-undang Islam di Johol, Ulu Muar, Seri Menanti dan Ulu Jempol diletak di bawah pentadbiran daerah yang berpusat di Kuala Pilah.⁶⁴ Ketua pentadbiran daerah digelar sebagai Majistret dan Pemungut Hasil Tanah. Pentadbiran daerah ini diletak di bawah pentadbiran negeri yang berpusat di Seremban.⁶⁵ Pentadbiran British juga bercita-cita menyatukan daerah-daerah di Negeri Sembilan di bawah pentadbiran undang-undang yang seragam dan lebih tersusun dengan harapan dapat menguntungkan dan menjamin kepentingan pihak kolonial. Seiring dengan itu, kuasa British bertanggungjawab ke atas penyusunan semula pentadbiran undang-undang Islam yang seragam di seluruh Negeri Sembilan.⁶⁶

Faktor Keselamatan

Selepas pembentukan NNMB pada tahun 1895, tumpuan utama dasar pentadbiran British ialah memperkukuhkan pertahanan dan membina keselamatan sebaik mungkin untuk meneruskan kesinambungan ekonomi kolonial di Negeri Sembilan. Pada akhir abad ke-19, didapati bahawa tahap keselamatan yang terdapat di Negeri Sembilan kurang memuaskan pentadbiran British. Negeri Sembilan bukan sahaja menjadi tumpuan pergaduhan kongsi-kongsi gelap Cina malahan kumpulan-kumpulan lanun juga menguasai persisiran pantai dan laut. Pusat-pusat pentadbiran British terutamanya daerah Kuala Pilah dan Seremban, kawasan keselamatannya tidak terjamin dan mudah terdedah dengan ancaman-ancaman tersebut. Beberapa daerah yang mengendalikan perdagangan barang-barang keluar masuk menjadi sasaran perompak dan lanun. Antaranya ialah pelabuhan dan tempat persinggahan kapal-kapal British di sepanjang Sungai Linggi, Sungai Ujong dan Pengkalan Kempas. Selain itu, kawasan persempadanan Melaka-Negeri Sembilan meliputi dari persisiran pantai sehingga memasuki Sungai Ujong amat penting dari segi keselamatan perdagangan antarabangsa British.

Mengikut undang-undang adat berteraskan Islam tidak dapat menyelesaikan aktiviti haram lanun telah mengancam keselamatan di Negeri Sembilan. Atas kepentingan ini, kuasa British perlu campur tangan dalam hal ehwal pentadbiran adat. Hal ini kerana, kegagalan YDPB dan Dato' Undang Berempat membanteras kegiatan lanun bagi mewujudkan kawasan yang selamat terutama daerah-daerah yang berpentingan kepada ekonomi British. Antaranya ialah Persisiran Pantai, pelabuhan Sungai Linggi dan Sungai Ujong sering kali menerima ancaman lanun telah mengganggu gugat perdagangan British. Ini memberi kesan buruk ke atas perdagangan NNS dengan Negeri Sembilan pada tahun 1900-an. Sebagai contoh, Pegawai Daerah Persisiran Pantai melaporkan penyeludupan senjata dan serbuk peluru yang berleluasa

pada tahun 1903 menyebabkan keselamatan ekonomi British di kawasan persempadanan dan perairan laut semakin terancam. Malahan, keselamatan kapitalis British dari NNS yang menanam modal dalam perdagangan terancam. Hasil-hasil pendapatan pedagang British yang diperoleh daripada pengeluaran hasil bijih timah, getah dan tanaman dagangan serta cukai-cukai candu dan komoditi lain semakin merosot antara tahun 1901 sehingga tahun 1905. Keadaan ini menyebabkan British perlu mencampuri urusan pentadbiran hal ehwal Islam yang dipengaruhi adat. Hal ini bertujuan untuk mewujudkan kawalan ketat dan menjamin keselamatan di kawasan sempadan dan perairan pantai dengan menempatkan pengawal dan peronda laut yang lebih ramai.⁶⁷

Pedagang-pedagang British juga tidak berpuas hati terhadap pentadbiran adat kerana ketiadaan rondaan dan pengawasan ketat di sepanjang pelabuhan Sungai Linggi dan Sungai Ujong. Terdapat kes saudagar iaitu Cina Selat yang terbunuh di persisiran pantai akibat serangan ganas dan rompakan oleh lanun. Lanun-lanun bukan sahaja bertindak ganas malahan mereka menggunakan senjata-senjata berbahaya untuk mengugut, membunuh serta menculik anak-anak kapal. Bagi menyelesaikan masalah serangan lanun, perbelanjaan diperlukan untuk membiayai gaji dan kemudahan-kemudahan untuk pegawai polis yang bertugas seperti yang diperkatakan oleh Dato' Penghulu di Seri Menanti. Dato' Penghulu Seri Menanti meminta pertolongan Residen British untuk menghapuskan kegiatan haram lanun-lanun tersebut.⁶⁸ Selain itu, isu keselamatan laluan perdagangan di sepanjang Sungai Linggi dan Sungai Ujong semakin penting dalam pentadbiran British pada akhir abad ke-19. Dalam konteks ini, keselamatan laluan terutamanya Selat Melaka ke Sungai Linggi perlu dikekalkan untuk menjamin keselamatan para pedagang British dari segi harta benda dan nyawa mereka. Sungai Linggi merupakan laluan utama dan nadi perdagangan kepada pedagang-pedagang British yang berdagang ke Pengkalan Kempas dan Port Dickson. Namun, kapal-kapal British yang berlayar melalui Sungai Linggi dan persisiran pantai mendapat serangan daripada lanun-lanun dan kumpulan samseng. Pelabuhan-pelabuhan sekitar Sungai Linggi sering berlaku rampasan kapal-kapal dan barang-barang dagangan kerana undang-undang adat dipengaruhi Islam tidak dapat mengawal tindak tanduk lanun-lanun tersebut.⁶⁹

Keselamatan pedagang dan saudagar British dari NNS juga semakin terancam apabila berlaku kekacauan dan pembakaran di kampung-kampung berdekatan dengan pelabuhan seperti Sungai Linggi, Sungai Ujong dan Pengkalan Kempas pada tahun 1890-an. Pada akhir abad ke-19, kebanyakan perompak mempunyai senjata sendiri yang kuat seperti pedang dan keris. Kebiasaannya mereka melakukan rompakan dan menyerang pada waktu malam. Malahan pada tahun 1893-an, penduduk di daerah Seri Menanti menulis surat membuat rayuan kepada kuasa British untuk melindungi rumah mereka yang dibakar oleh perompak-perompak. Pada tahun-tahun seterusnya, kuasa British memperkuatkan angkatan tentera dan pasukan polis di Jempol dan Ulu Muar. Setiausaha kerajaan koloni di NNS mengarahkan pasukan tentera di Rasah menghantar seramai 32 orang tentera ke Seri Menanti untuk memberi perlindungan dan membenarkan pihak polis British bertugas.⁷⁰

Kuasa British juga tidak berpuas hati dengan perlembagaan Adat Perpatih tidak mempunyai peruntukan undang-undang mengenai keselamatan di bandar pelabuhan, persisiran dan laut laluan kapal-kapal dagang, pendaftaran kapal-kapal dagang, penjagaan komoditi di pelabuhan, sukatan, timbangan, pengenaan cukai yang standard dan sebagainya. Tambahan pula, ketiadaan pegawai polis dan pengawal dalam membuat rondaan di persisiran pantai, laut dan sungai membimbangkan saudagar-saudagar British dari Melaka dan Pulau Pinang yang berdagang ke Sungai Ujong dan Port Dickson. Hal ini kerana kapal-kapal dagang yang masuk ke pelabuhan Sungai

Ujong melalui Sungai Linggi mudah terdedah dengan serangan lanun dan perompak. Komoditi dan kargo sering kali menjadi bahan rompakan gang-gang lanun kerana kawalan yang lemah dan rondaan kurang berkesan. Pengawal dan polis juga tidak memainkan peranan yang efektif kerana para pedagang British yang berulang alik dari Melaka ke Sungai Ujong tidak menerima layanan yang sewajarnya dan kebajikan mereka tidak terjamin seperti kediaman dan kemudahan-kemudahan lain. Dengan hal demikian, semakin berkurangan pedagang-pedagang British yang datang berkunjung ke Negeri Sembilan.⁷¹

Kedaulatan dan keselamatan luar Negeri Sembilan sering kali menerima ancaman dan campur tangan dari negeri lain. Hal ini dilihat, dengan jelas menerusi penglibatan kerabat diraja Selangor dalam hal ehwal pentadbiran Negeri Sembilan. Perang saudara antara Tuanku Kudin dengan Raja Mahadi pada tahun 1870 telah merebak dengan meluasnya ke daerah Rembau dan Sungai Ujong. Raja Mahadi berjaya mendapatkan sokongan Dato' Kelana Sending ketika itu memegang jawatan Undang Sungai Ujong. Manakala, Tunku Kudin pula mendapatkan sokongan daripada Dato' Akhir Zaman iaitu Penghulu Rembau. Kewujudan pakatan ini memperluaskan pengaruh mereka di sepanjang Sungai Linggi. Sungai Linggi adalah penting sebagai laluan utama ke Sungai Ujong untuk keluar masuk barang-barang dagangan seperti bijih timah, candu dan arak serta hak memungut cukai. Kepentingan strategik dan geopolitik menyebabkan Sungai Linggi menjadi rebutan dari pihak luar terutamanya Selangor. Malahan, pembinaan kubu di Pengkalan Kempas oleh Tunku Kudin atas bantuan Dato' Akhir Zaman telah menyekat perhubungan dan perdagangan di Sungai Linggi dan kawasan sekitarnya. Ini meletakkan pelabuhan-pelabuhan ini dalam keadaan huru-hara dan terdedah dengan ancaman luar.⁷² Keadaan yang kucar-kacir dan tidak selamat di pelabuhan Linggi menyebabkan perusahaan getah dan bijih timah British tergendala. Pencabulan ke atas kedaulatan di Sungai Linggi oleh kerabat diraja Selangor memaksa British campur tangan untuk memulihkan semula ekonomi British. Campur tangan British adalah penting untuk mewujudkan ketenteraman dan kestabilan serta melindungi keselamatan penduduk.⁷³

Selain itu, kemuncak 1872, krisis keselamatan di Negeri Sembilan bertambah buruk apabila berlaku perebutan jawatan Penghulu Rembau. Antara pihak yang terlibat dalam perebutan kuasa ialah Haji Mustapha dan Haji Sahil. Haji Sahil melakukan pelbagai tindakan yang mengancam ketenteraman dan kestabilan di Linggi demi mencapai kepentingannya. Beliau telah menyerang dan menawan kawasan sekitar Linggi iaitu Bukit Tiga. Kapal dan perahu yang melalui Sungai Linggi terpaksa membayar cukai yang tinggi kepada Haji Sahil. Haji Sahil dan pengikut-pengikutnya turut membina kubu-kubu di sekitar Kuala Seliau untuk mengawasi orang-orang Linggi dan mengenakan cukai secara haram. Keadaan ini menimbulkan kemarahan pedagang-pedagang dari Melaka. Mereka telah menghantar rayuan kepada Kapten Shaw untuk menyelesaikan masalah tersebut. Kekacauan di Sungai Linggi dan konflik politik di Rembau menyebabkan British campur tangan dalam hal ehwal pentadbiran adat. Hal ini kerana, undang-undang Adat Perpatih bercorak Islam tidak dapat meredakan ketegangan politik di Sungai Linggi, Sungai Ujong dan Bukit Tiga.⁷⁴

Selain itu, kuasa British juga mengaitkan kelemahan keselamatan sedemikian disebabkan ketiadaan pasukan keselamatan yang rasmi seperti askar, polis dan sebagainya. Sistem undang-undang yang kurang berkesan menyebabkan keselamatan di kawasan perkampungan dan pedalaman berhampiran bukit bukau sering dilanda ancaman-ancaman pergaduhan kongsi gelap dan gang-gang perompak. Kekurangan tenaga pakar dalam soal keselamatan seperti polis, askar dan penguasa membuka jalan kepada campur tangan British dalam hal ehwal undang-undang Islam. Kerajaan koloni melalui Gabenor NNS terpaksa menghantar pasukan bantuan dari Melaka ke Negeri

Sembilan untuk menyelesaikan masalah jenayah, krisis ekonomi perlombongan, pergaduhan kongsi gelap dan kekacauan yang lain. Hal ini kerana, di bawah sistem undang-undang Islam tiada peruntukan khas mengenai penubuhan pengawal dan pasukan keselamatan untuk menjaga kedaulatan negeri, pertahanan dan membanteras kegiatan jenayah. Kalau adapun, pelantikan ketua-ketua adat bertindak sebagai pengawal dan penjaga keamanan di mana bidang kuasa hanya terbatas kepada soal adat-adat tradisional sahaja.⁷⁵

Satu lagi campur tangan British ke atas hal ehwal pentadbiran undang-undang Islam disebabkan oleh ketiadaan badan atau organisasi formal untuk mengurus dan mentadbir soal keselamatan. Kemudahan dan keperluan asas untuk menjamin keselamatan tidak diadakan oleh ketua-ketua adat misalnya balai polis, penjara dan seumpamanya. Ini kerana ketiadaan balai-balai polis dan pangkalan ketenteraan menyukarkan pihak British menjaga keamanan dan keselamatan dalam negeri. Malahan, ketiadaan atau kekurangan kemudahan-kemudahan keselamatan akan menyukarkan pentadbiran British untuk berhubung dengan dari pihak luar terutamanya kerajaan koloni di NNS. Selain itu, pentadbiran British menghadapi masalah untuk membangunkan dan membina pangkalan ketenteraan dan serta menubuhkan pasukan polis yang kuat di Negeri. Keadaan ini menyebabkan British mengambil tindakan untuk mencampuri urusan pentadbiran adat bagi menyelesaikan masalah-masalah tersebut. Sebagai contoh, daerah pedalaman dan kawasan kampung di Negeri Sembilan tidak dilengkapi dengan kemudahan balai-balai polis menyukarkan kuasa British untuk mengawal kegiatan jenayah yang berleluasa. Antaranya ialah rompakan di balai polis Kuala Pilah menyebabkan dua banduan berjaya melarikan diri dari lokap menyebabkan pentadbir British terpaksa membawa masuk pasukan polis dari Melaka. Pada tahun 1887 dan 1888, balai polis yang baru mula didirikan di Rembau berhampiran dengan pelabuhan baru Jemoran Buoya. Pada tahun 1890-an, stesen balai polis di Tampin dan Johol mula diduduki dengan penempatan beberapa orang korporal dan sarjan. Pada tahun yang sama, sebuah balai polis kecil dibina di Ayer Sejoj di daerah Terachi kira-kira 5 batu dari sempadan Sungai Ujong. Dua orang polis ditempatkan di sana untuk memeriksa perjalanan penumpang, pedagang dan mengawal hasil-hasil pengeluaran tanaman dagangan serta hasil-hasil hutan. Beberapa orang masyarakat adat di Rembau dipilih untuk menjalani latihan kepolisan sebelum ditempatkan ke balai-balai tersebut.⁷⁶ Dengan mengadakan campur tangan ke atas hal ehwal undang-undang Islam, bandar-bandar ekonomi semakin berkembang pesat.

Kesimpulan

Campurtangan Inggris di Negeri Sembilan memainkan peranan penting dalam pengembangan dan perubahan undang-undang, peraturan dan agama Islam dalam kalangan masyarakat adat. Sebelum pengaruh undang-undang British di Negeri Sembilan, Adat Perpatih merupakan sumber utama rujukan dalam bidang politik, ekonomi dan sosial dengan bantuan sumber perundangan lain seperti undang-undang Adat Temenggung. Kedua-dua undang-undang ini mengandungi pengaruh Islam, yang memainkan peranan penting dalam mengatur dan menyusun struktur sistem pemerintahan. Melalui sistem Residen, British menguatkuasakan Undang-undang British yang lebih umum. Bagi mengukuhkan peranan British terhadap pentadbiran undang-undang Islam, dasar memisahkan agama dari pentadbiran negeri telah diperkenalkan. Undang-undang Islam dilihat mengancam dan mengganggu kepentingan British terutamanya ekonomi penjajah. Ini kerana undang-undang adat Islam dikatakan sebagai primitif dan ketinggalan zaman selaras dengan pentadbiran

British yang lebih moden, bertamadun dan maju.

Faktor ekonomi menyebabkan kemunculan faktor-faktor lain untuk memastikan kepentingan, perlindungan dan penjagaan ekonomi kolonial British sentiasa dilindungi dengan baik. Konflik politik yang berlaku di Negeri Sembilan membolehkan British untuk campur tangan dalam hal ehwal undang-undang tempatan. Campur tangan British di Negeri Sembilan telah membawa keamanan dan kestabilan serta melindungi keselamatan pedagang dari kekacauan yang meletus akibat krisis politik dalaman. Oleh yang demikian, undang-undang Inggeris telah diserapkan bagi menggantikan undang-undang Islam dan Adat di Negeri Sembilan secara berterusan dan digunakan dalam semua urusan pentadbiran dan kehakiman selepas 1895. Undang-undang Islam hanya terpakai dalam pentadbiran perkahwinan dan perceraian, puasa, doa dan perkara agama lain.

Nota

- ¹ Mohamad Saleeh Rahamad, *Oksidentalisme dalam Sastera Melayu: Sebelum Merdeka hingga Era Mahathir Mohamad*, Institut Terjemahan Buku Malaysia Berhad, Kuala Lumpur, 2014, h. 67-68.
- ² Khoo Kay Kim, *Negeri-negeri Melayu Pantai Barat, 1850-1873: Kesan Perkembangan Dagang Terhadap Politik Melayu*, Fajar Bakti, 1984, h. 75-77.
- ³ Ismail Mohd. Abdul Hassan, Hakimah Haji Yaacob & Khairatul Akmar Abd. Latif, *Introduction to the Malaysian Legal*, Ilmiah Publishers, 2004, h. 54-55.
- ⁴ Emily Sadka, *The Protected Malay States 1874-1895*, University of Malaya Press, 1968, h. 78-80.
- ⁵ R. Emerson, *Malaysia: A Study in Direct and Indirect Rules*, New York, 1973, h. 45.
- ⁶ 2008/0011572: Kertas Pengisahan Adat Perpatih: Gemuk Berpupuk Segar Bersiram, Norhalim Haji Ibrahim, "Sejarah Kewujudan Adat Perpatih", Kuala Lumpur, Arkib Negara Malaysia, 2004, 22 Julai.
- ⁷ Annual Report of Sungei Ujong for the Year 1895.
- ⁸ Zaini Nasohah, *Pentadbiran Undang-undang Islam Sebelum dan Menjelang Merdeka*, Utusan Publications & Distributors Sdn Bhd., h. 50.
- ⁹ Ibid., h. 11.
- ¹⁰ Martin Lister, Malay Law in Negri Sembilan, *JSBRAS*, Vol. 22, 1890, h. 311.
- ¹¹ *The Straits Times*, 1939, 12 June, h. 12.
- ¹² E.N. Taylor, Inheritance in Negri Sembilan, *JMBRAS*, Vol. 21, No. 2 (145), 1948, hlm. 46.
- ¹³ Ibid., h. 53.
- ¹⁴ Ibid., h. 52-53.
- ¹⁵ Ibid., h. 53.
- ¹⁶ Azlizan Mat Enh, Perang Balkan 1, 1912-1913: Analisis Dari Rekod-Rekod British, *Sejarah: Journal of the department of History*, Vol. 22, No. 2, 2013, h. 121.
- ¹⁷ *The Muhammadan (Offences) Order in Council No. 1/1938* Seksyen 9 (1).
- ¹⁸ Ibid, Seksyen 9 (2).
- ¹⁹ Mahmmod Zuhdi Abd. Majid, *Pengantar Undang-undang Islam di Malaysia*, Penerbit Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 1995, h. 57.
- ²⁰ Ahmad Ibrahim, *Islamic Law in Malaya*, Malaysian Sociological Research Institute, Singapore, 1965, h. 24.
- ²¹ *The Straits Times*, 1897, 16 October, h. 3.
- ²² Suffian Mansor, "Konsesi British Di Tianjin Sebelum 1925: Satu Bentuk Imperialisme Di China", *Sejarah : Journal of the department of History*, Vol 17, No. 17, 2009, h. 23.
- ²³ *The Singapore Free Press*, 1896, 27 April, h. 3.
- ²⁴ Ibid.
- ²⁵ Annual Report of Negeri Sembilan, 1902.
- ²⁶ P.D. 3755/1903: Application from Ng So Heng of Linggi for Land Near Pengkalan Kempas for the Cultivation of Rubber and Gambir.
- ²⁷ COAST 1635/1919: Alienation to Lee Ngee of 14 Acres of Agricultural Land in the Mukim of Linggi.
- ²⁸ *The Straits Times*, 1896, 8 August, h. 3.
- ²⁹ JEL. 1948/1897: Re the Introduce of Tapioca Cultivations in Jelebu.

- ³⁰ Negeri Sembilan Government Gazette, 1896.
- ³¹ CO 435/2: Negeri Sembilan Administration Report for the Year 1914.
- ³² JEL. 1948/1897: Re the Introduce of Tapioca Cultivations in Jelevu.
- ³³ MISC. 3008/1899: Dredging Rights in the Linggi River.
- ³⁴ Supplement to the Negeri Sembilan Government Gazette, 1898, hlm. 6.
- ³⁵ Supplement to the Negeri Sembilan Government Gazette, 1898, hlm. 6.
- ³⁶ Annual Report of Court, 1903.
- ³⁷ Negeri Sembilan Government Gazettes, 1898.
- ³⁸ Annual Report of Court, 1910.
- ³⁹ 1957/0437511: Conviction of Saat Bin To' Muda Ahmad one of the Malay Assistants in Rembau of Criminal Breach of Trust with Respect to \$50.60.
- ⁴⁰ 4156 PFOOF: Administration Report State of Negeri Sembilan Including Sungei Ujong and Jelevu for the Year 1895.
- ⁴¹ 4156 PFOOF: Administration Report State of Negeri Sembilan Including Sungei Ujong and Jelevu for the Year 1895.
- ⁴² Annual Report of Negeri Sembilan for the Year 1895.
- ⁴³ Annual Report of Negeri Sembilan for the Year 1902.
- ⁴⁴ Government Gazette Negeri Sembilan for the Year 1903.
- ⁴⁵ Annual Report of Negeri Sembilan, 1900.
- ⁴⁶ Government Gazette Negeri Sembilan for the Year 1903.
- ⁴⁷ *The Straits Times*, 1935, 11 April, h. 12.
- ⁴⁸ *The Straits Times*, 1929, 4 November, h. 19.
- ⁴⁹ *The Straits Times*, 1876, 18 November, h. 5.
- ⁵⁰ *The Straits Times*, 1905, 23 May, hlm. 6.
- ⁵¹ 1957/0432483: Adat Negri. Sends Copy of Minute by the Legal Adviser Re -.
- ⁵² 1957/0432483: Adat Negri. Sends Copy of Minute by the Legal Adviser Re -.
- ⁵³ C. 6576 of 1892, Straits Settlements: Further Papers Relating to the Protected Malay States Reports for 1891.
- ⁵⁴ C. 6576 of 1892, Straits Settlements: Further Papers Relating to the Protected Malay States Reports for 1891.
- ⁵⁵ Ibid.
- ⁵⁶ R.O. Winstedt, Negeri Sembilan: The History, Polity and Beliefs of the Nine States, *JMBRAS*, Vol. 12, No. 3, h. 102.
- ⁵⁷ Azlizan Mat Enh. 2010. "Krisis Bosnia-Herzegovina 1908 : Peranan dan Reaksi Kuasa-kuasa Besar". *Jurnal Akademika*, Vol. 78, No. Jan/April, h. 50.
- ⁵⁸ *Straits Times Weekly Issue*, 1891, 15 September, h. 10.
- ⁵⁹ 654A/1896: The Protected States of Perak, Selangor, Negeri Sembilan and Pahang to be Styled "The Federated Malay States" in the future.
- ⁶⁰ E.W. Birch, "Constitution of Negeri Sembilan", *JSBRAS*, Vol. 46, 1906, h. 20.
- ⁶¹ E. N. Taylor, "The Customary Law of Rembau", *JMBRAS*, Vol. 7(1), 1929, h. 8-9.
- ⁶² J. E. Nathan & R.O. Windstet, *Papers on Malay Subjects Johol: Inas, Ulu Muar, Jempul, Gunong Pasir and Terachi: Their History and Constitution*, Federated Malay States Government Press, Kuala Lumpur, 1920, hlm. 12-13.
- ⁶³ *Straits Times Weekly Issue*, 1892, 6 April, h.198.
- ⁶⁴ Annual Report of Negeri Sembilan, 1902.
- ⁶⁵ Ibid.
- ⁶⁶ Eunice Thio, *British Policy in the Malay Peninsula 1880-1910*, University of Malaya Press, 1969, h. 58-59.
- ⁶⁷ The Negeri Sembilan Government Gazette, Vol. III, January-December, 1898.
- ⁶⁸ N.S. SEC. 222-1887: Regarding the Affairs of Jempol and Johor Police Protection having been granted at the Request of the Dato Penghulu.
- ⁶⁹ Negeri Sembilan Government Gazette, Vol. I, January-December 1897-1898.
- ⁷⁰ Ibid.
- ⁷¹ 1957/0074067: Approves Appointment of Mr. H. M. Hatchell as Deputy Commissioner of Police, Negeri Sembilan.
- ⁷² *The Straits Times*, 1934, 14 October, h. 11.
- ⁷³ C.1111 of 1875, Correspondence Relating to the Affairs of Certain Native States in the Malay Peninsula in the Neighbourhood of the Straits Settlements, July 1874.
- ⁷⁴ C.1320 of 1876, Further Correspondence Relating to the Affairs of Certain Native States in the Malay Peninsula in the Neighbourhood of the Straits Settlements, August 1875.
- ⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ C.5566 of 1889, Further Correspondence Respecting the Protected Malay States, August 1888.